

Lausunto

12.08.2024

Asia: VN/13916/2024

Hallituksen esitys eduskunnalle työttömyysturvalain ja työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain 4 ja 8 §:n muuttamisesta

Lausuttavaa aktiiviajan korotusosista luopumista koskevasta ehdotuksesta

Klikkaa ja lisää otsikko avoimelle kysymykselle

Esityksessä ehdotetaan, että työllistymistä edistävien palvelujen ajalta maksettavasta peruspäivärahan ja työmarkkinatuen korotusosasta sekä ansiopäivärahan korotetusta ansio-osasta luovutaan. SOSTE ei kannata esitystä.

Työllistymistä edistävän palvelun ajalta on voinut saada työttömyyspäivärahan korotettuna yhteensä korkeintaan 200 arkipäivältä. Korotusosa on työttömän perusturvassa 5,29 euroa päivässä eli keskimäärin 114 euroa kuukaudessa. Korotettu ansio-osa oli keskimääräinen 7,80 euroa päivässä vuonna 2023.

Pienituloisille yli 100 euron tulojen väheneminen kuussa on merkittävä heikennys toimeentuloon. Omalla aktiivisuudella saatu korotus on osaltaan auttanut siinä, että ihmiset eivät niin usein päädy viimesijaisen toimeentulotuen byrokraloukkuun. Esityksen arvioidaankin todennäköisesti lisäävän asumistuen ja toimeentulotuen tarvetta.

Aktiiviajan korotusosat ovat kannustaneet työnhakijoita osallistumaan työllistymistä edistäviin palveluihin, vaikka ne lähtökohtaisesti ovat muutenkin velvoittavia. Mielestämme kaikki aktiivisuus ja työnteko ihmisen yksilöllisen työ- ja toimintakyvyn rajoissa on arvokasta. Rangaistuksiin ja kontrolliin pohjautuvan aktivoinnin sijaan ihmisiä tulisi työttömyysturvassa kannustaa palkitsevilla aktiivisuudesta – siitä, että ihminen vähentää aktiivisesti omaa riskiään työttömyyden pidentymisestä. Aktiiviajan korotuksista luopuminen on tälle periaatteelle vastakkainen askel. Vapaaehtoisesti palveluun osallistuvan ihmisen motivaatio, ja sitä kautta palvelusta saatava hyöty, on todennäköisesti korkeampi kuin palveluun sanktion uhalla pakotetun henkilön. Muutos tekisi aktiivisuudesta ja palveluihin osallistumisesta nykyistä kannattamattomampaa ja voisi myös johtaa

työttömyyden pitkittymiseen ihmisten jäädessä työllistymistä ja osaamista edistävien palvelujen ulkopuolelle.

Esityksessä ehdotetaan, että jos palvelu on alkanut viimeistään 30.6.2024, voidaan palvelun ajalta maksaa korotusosaa palvelun loppuun saakka. Tätä myöhemmin aloitettujen palvelujen osalta korotusosien maksaminen päättyisi 31.12.2024. SOSTE katsoo, että jo aloitetun palvelun ajalta ei säännöksiä tule muuttaa takautuvasti, vaan palveluun osallistumisen ehtojen tulee pysyä samoina, joihin työnhakija on alun perin sitoutunut.

Esityksessä todetaan korotusosien poistamisen osaltaan valmistelevan uuteen yleistukeen siirtymistä. Tavoitteet etuusjärjestelmän sujuvoittamisesta ovat sinällään kannatettavia, mutta uuteen yleistukeen siirtyminen ei saa tarkoittaa vain leikkauksia ja etuuksien ehtojen kiristymistä.

Lausuttavaa liikkuvuusavustuksen korotusosaa koskevasta ehdotuksesta

Klikkaa ja lisää otsikko avoimelle kysymykselle

Esityksessä ehdotetaan, että myöskään liikkuvuusavustusta ei voisi enää saada korotettuna. SOSTE ei kannata esitystä. Liikkuvuusavustukseen tehtävät muutokset voivat heikentää työvoiman liikkuvuutta ja siten myös työvoiman kysynnän ja tarjonnan alueellinen kohtaanto voi heiketä.

Lausuttavaa osittaista työmarkkinatukea koskevista ehdotuksista

Klikkaa ja lisää otsikko avoimelle kysymykselle

Lisäksi ehdotetaan, että osittaisen työmarkkinatuen vähimmäismäärää laskettaisiin nykyisen 50 prosentin sijasta 35 prosenttiin tuen saajalle muuten maksettavasta työmarkkinatuesta. Tämä tarkoittaa vain noin 280 euroa kuukaudessa. SOSTE ei kannata esitystä.

Osittaista työmarkkinatukea saavista suurin osa on alle 30-vuotiaita, joten leikkaus kohdistuu pääosin nuoriin aikuisiin. Joukossa on kuitenkin myös vanhempia tuen saajia. Osittaiseen työmarkkinatukeen sisältyy oletus, että vanhempiensa luona asuvat henkilöt saavat taloudellista tukea vanhemmiltaan. Voi kysyä, kuinka kestävää on olettaa vanhempien avustavan taloudellisesti aikuisia lapsiaan, kun muuten heillä elatusvelvollisuutta ei enää ole.

Jo nykyinen tuen taso (50-prosenttinen työmarkkinatuki) on katsottu selvästi liian matalaksi suhteessa ILO:n sopimuksen vaatimaan tasoon. Siksi etuuteen on säädetty tarveharkinta, jolla on tarkoitus varmistaa hakijan todellinen taloudellinen tilanne hänen vanhempiensa nähden. Työmarkkinatuki voidaan maksaa täysimääräisenä, jos hakija voi osoittaa luotettavasti, etteivät

vanhemmat tosiasiallisesti tue häntä taloudellisesti. Tarveharkinnan tosiasiallisesta toteutumisesta ja hakijoiden vanhemmiltaan saamasta tuesta esitys ei kuitenkaan sisällä tietoa. Esityksessä kerrotaan, että suurin osa tuesta on maksettu miniminä, vain kahdeksassa prosentissa korvatuista päivistä tuki oli minimiä suurempi. Kun minimiä suuremman tuen maksaminen on näin harvinaista, herää kysymys, ovatko hakijat tietoisia tarveharkinnan mahdollisuudesta ja osaavatko he hakea täyttä tukea? Mikä on katsottu sen luotettavasti osoittamiseksi, että vanhemmat eivät tue hakijaa? Nyt kun tuen tasoa ollaan entisestään leikkaamassa, tulisi arvioida, turvaako tarveharkinnan mahdollisuus tosiasiasa tuen saajille perustuslaissa turvatun perustoimeentulon turvan.

Osittaisen työmarkkinatuen tason alentamisen arvioidaan voivan lisätä maksettavia yleisen asumistuen ja toimeentulotuen määriä. Uusia tuen saajia sen ei kuitenkaan arvioida juurikaan tuovan näiden etuuksien piiriin. Esityksessä todetaan, että se ei ohjaa hakijoita toimeentulotuen saajaksi, koska toimeentulotuen määrässä otetaan huomioon kotitalouden kaikkien jäsenten tulot. Toimeentulotuessa kuitenkin yli 18-vuotiaille hakijoille tehdään oma päätös. Vanhempiensa luona asuvan hakijan perusosan taso on matalampi kuin yksinasuvalla (73 % yksin asuvan henkilön perusosan määrästä), mutta toimeentulotukilaskelma tehdään hakijan omien tulojen ja menojen pohjalta. Näin on vaikea nähdä, miksi osittaisen työmarkkinatuen merkittävä leikkaus ei toisi myös uusia toimeentulotuen tarvitsijoita tuen piiriin.

Kannatettava muutos on, että työmarkkinatuessa ei hakijan vanhempien tuloina otettaisi huomioon omaishoitajan hoitopalkkiota.

Muuta lausuttavaa

Klikkaa ja lisää otsikko avoimelle kysymykselle

Hallitus on toteuttanut ja toteuttamassa myös useita muita sosiaaliturvaan kohdistuvia leikkauksia, joiden vaikutukset kumuloituvat samoille pienituloisille ihmisille. Viime syksynä tehdyt yhteisvaikutusten arvioinnit osoittivat sosiaaliturvaan kohdistuvien leikkausten lisäävän köyhyyttä ja eriarvoisuutta. Sen jälkeen hallitus on päättänyt vielä useista lisäleikkauksista sosiaaliturvaan.

Esityksessä luvataan hallitusten esitysten yhteisvaikutusten arviointia syksyksi. Päätöksiä esitetyistä leikkauksista ei tule tehdä ilman arvioinnin tuloksia. Ilman yhteisvaikutusten arviointia ei ole mahdollista muodostaa kuvaa yksittäisen esitysluonnoksen tosiasiallisesta merkityksestä. Jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa oleviin ihmisiin kohdistuvia leikkauksia ei tule tehdä.

Oikeuskansleri on todennut, että jälkikäteen toimitettu selvitys ei ole riittävä, sillä lakiehdotusten kumulatiivisten yhteisvaikutusten selvittämiseen sekä sääntelykokonaisuuden vaihtoehtojen arvioimiseen on jätävä riittävästi aikaa. Myös perustuslakivaliokunta on viime syksynä todennut useissa mietinnöissään, että samoihin perusoikeuksiin liittyvien uudistusten vaikutuksia tulisi arvioida mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Päättäjillä tulee olla tieto esitysten tosiasiallisista

vaikutuksista päätöksiä tehtäessä. Myös lausunnonantajien on mahdotonta arvioida esityksen kaikkia vaikutuksia ilman tarkempaa tietoa kokonaisvaikutuksista.

SOSTE yhtyy jäsenjärjestönsä Ihmisoikeusliiton näkemykseen, että esityksen vaikutusarviointi on ihmisten perus- ja ihmisoikeuksien kannalta puutteellista, eikä siinä käydä läpi esityksen yhteensopivuutta kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ja niiden valvontaelinten tulkintakäytännön kanssa.

Järvinen Anna
SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry